

УДК 340.12: 342.726

Ірина Жаровська

доктор юридичних наук, професор кафедри
теорії та філософії права, Інститут права
та психології Національного університету
“Львівська політехніка”, м. Львів.

ORCID ID : <https://orcid.org/0000-0003-3821-8120>
irazhar@ukr.net

Наталія Ортинська

доктор юридичних наук, доцент кафедри політології
і міжнародних відносин, Інститут гуманітарних та
соціальних наук Національного університету
“Львівська політехніка”, м. Львів.

ORCID ID : <https://orcid.org/0000-0002-5061-5340>

ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА ЯК СУЧАСНЕ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНЕ ЯВИЩЕ

<http://doi.org/10.23939/law2020.26.056>

© Жаровська І., Ортинська Н., 2020

Розглянуто прояв соціально-правової природи в такому новітньому глобалізаційному явищі, як інформаційна війна. Доведено, що маніпулювання інформацією через психологічний вплив на опонента давно був засобом ведення війни. Вказано, що особливістю інформаційної війни є не тільки те, що вплив здійснюється з використанням новітніх засобів, а й те, що це невідконтрольний ресурс, який дуже слабо піддається правовій регламентації, тому активно застосовує неправдиву, перекручену інформацію як засіб маніпуляції свідомістю. Сучасне глобалізоване суспільство трансформує роль держави, державної влади, системи державної оборони у військовому конфлікті. Держава за правилами міжнародного права володіє суверенітетом, що означає: держава є остаточним арбітром, упорядкувачем суспільних відносин у межах свого географічного кордону. Сьогодні держави втрачають основні ознаки державності у вигляді географічних кордонів та розмиваються поняття суверенітету.

Ключові слова: інформаційна війна, засоби ведення війни, інформаційні ресурси, глобалізація, суверенітет.

Постановка проблеми. Трансформація суспільної реальності, екологічні питання, тероризм, нове “велике переселення народів”, інші похідні від глобалізації чинники зумовлюють потребу переосмислення всіх суспільних явищ, їх проявів та суспільного регулювання таких явищ і процесів. Система міжнародного захисту як фундаментальний інститут, що практично стоїть в основі права, правової системи та системи законодавства, також піддається трансформації. Особливість його в тому, що він має синергетичний характер. Людство в абстрактному розумінні та й окремі народи не можуть визначати безпосередньо змін соціальної реальності. Важливо пам’ятати, як стверджує О. Парута, що “ідея особистості, втілена в цих категоріях, повинна стати відправною точкою сучасної української юридичної науки”[1, с.16]. Невизначеність місця особи, проблема захисту прав людини зумовлені глобальними викликами, які практично з геометричною прогресією спричиняють зміни у правовій реальності та й у політичному житті.

Інформаційні війни – це особливий виклик для сучасної системи цінностей. Інформаційна безпека та проблеми її забезпечення мають особливий характер для будь-якої країни світу. Тому науковий аналіз проблематики сприятиме кращому розумінню загроз та викликів глобалізованого суспільства.

Аналіз дослідження проблеми. Останнім часом зросла увага наукової спільноти до проблем правової глобалізації, зокрема проблема правового регулювання інформаційних воєн. До значних доробків у цій сфері належать праці М. Требіна, А. Токарської, Я. Корохода, О. Саприкіна та інших. Однак відсутність чітких міжнародних еталонів, значна новітність проблематики, юридична невизначеність перед глобальними викликами зумовлюють потребу додаткового наукового аналізу проблем інформаційної війни.

Метою цієї статті є аналіз проявів інформаційної війни як сучасного глобального явища.

Виклад основного матеріалу. Психологічний вплив на опонента є давнім механізмом впливу на супротивника. Після Другої світової війни почала активно розвиватися така галузь міжнародного права, як міжнародне гуманітарне право. Правового регламентування отримують засоби та методи ведення війни. Проте, війну виграють не завжди на полі бою, її виграють також завдяки психологічно-інформаційним засобам.

З розвитком інформаційних технологій, всесвітньої інформаційної мережі виникає такий вид ведення війни, як інформаційна війна. Ми перебуваємо на історичному роздоріжжі, при якому новітні технології можуть нести як позитивну, будівничу тенденцію, так і деструктивну. “Індустріальна епоха висунула на перший план протиборство держав, а у ХХ ст. – ідеологічних і політичних систем. Складові перемоги стали формуватися з комплексу економічних, морально-політичних та технологічних факторів. Поява мікроелектроніки, котра відкрила можливості для масової комунікації, в поєднанні з інформаційними технологіями породили мережеві інформаційні структури, а разом з ними і концепцію інформаційно-мережевих війн” [2, с. 244]. Особливістю є не тільки те, що вплив здійснюється з використанням новітніх засобів, а й те, що це невідконтрольний ресурс, який дуже слабо піддається правовій регламентації, тому активно застосовує неправдиву, перекохану інформацію як засіб маніпуляції свідомістю.

Маніпулювання свідомістю людей як форма впливу на них з метою їх контролю була і залишається ефективним засобом політико-правової боротьби.

Такий вид владного потенціалу використовували ще в давні часи. “Формою фактичного маніпулювання свідомістю людей, оприлюднення потрібних для влади “меседжів” були й оракули – пророцтва ніби від богів, що виголошували жерці. Показовою тут є, наприклад, згадка про зведення на престол фараона Хоремхеба за часів Нового Царства. Командувач царською армією був компромісною фігурою для “обрання” на царювання. За присутності великої кількості людей у Фівах оракул” [3, с. 40].

Поширення інформаційних засобів ведення війни в часи новітньої історії активізувалося в часи “холодної війни”. Вона “включала в собі два рівні ведення “бойових дій”: видимий (явний) і невидимий (неявний). Явний полягав у використанні засобів, які можливо не були помітні для широкого загалу, проте про них всі все добре знали. Сюди відносимо: розвідку, міжнародне протистояння (в політичній, дипломатичній, економічній, військовій сферах), та зрештою, ідеологічне протистояння, що відображалось у науковій, публіцистичній полеміці і трансливалось на всі інші, без винятків, сфери людської життєдіяльності. Неявний – полягав у використанні інформаційно-психологічних технологій з впливу на масову свідомість, він виконував функцію підтримки основних, в певній мірі, офіційних дій, в рамках цього геополітичного протистояння” [4, с. 70].

Брехлива інформація є основою такої війни. Доволі часто прикриваючись великою метою – патріотизмом, захистом корінних народів, захистом прав та свобод людини, боротьбою з тероризмом тощо, відбувається військова агресія, тобто неоголошений збройний конфлікт, що спричиняє не тільки захоплення територій, але й суттєві людські жертви.

Сам термін “інформаційна війна” став широко застосовуватися американськими військовими фахівцями після завершення операції “Буря в пустелі”, де інформаційна зброя показала свою високу ефективність і поступово набула популярності. 1992 р. Пентагон видає директиву “Інформаційна війна” (TS 3600.1), в якій окреслювалися основні завдання з підготування до таких воєн. На основі аналізу концепцій інформаційної війни за видами збройних сил Об’єднаний комітет начальників штабів США ухвалив документ “Загальні погляди на період до 2010 року” (Joint Vision 2010), в якому розробив концепцію інформаційної війни. До елементів інформаційної війни американські фахівці віднесли: добування розвідувальної інформації, дезінформування, психологічні операції, фізичне руйнування інформаційних ресурсів супротивника (у тому числі з використанням електромагнітного впливу), напади (фізичні, електронні) на його інформаційну структуру, зараження комп’ютерними вірусами його обчислювальних мереж і систем, проникнення в інформаційні мережі тощо, а також відповідні заходи протидії для захисту власних інформаційних ресурсів [5].

Для прикладу розглянемо позицію, що висвітлена М. Савченком. “Для приховування справжніх причин військових дій у Лівії світовій спільноті пропонуються дві брехливі версії: офіційна, з використанням фрази-паразита – “захист прав людини”, неофіційна – “спроба відняти нафту в Каддафі”. Обидві не витримують критики. Насправді Муаммар Каддафі вирішив повторити спробу генерала де Голля – вийти із зони паперових грошей і повернутися до золота. Упродовж декількох років Каддафі виступав за створення єдиної африканської держави з арабо-негритянським населенням і за створення єдиної золотої валюти – золотого динара. Звичайно, сіоністи цього йому пробачити не могли... Муаммар Каддафі замахнувся на основний механізм світового рабства – паперові гроші, а відтак – на головну цінність сучасного світу – банківську систему. За це Ротшильди, Рокфеллери, Моргани бомбардували Лівію і вбили Муаммара Каддафі. Остання світова економічна криза примусила ряд держав заговорити про введення міждержавних розрахунків золотом. Про чеканку золотого юаня оголосив Китай, заговорили про золотий стандарт і на Близькому Сході. Головним ініціатором відмови від розрахунків у доларах і євро став лівійський лідер Муаммар Каддафі, який закликав арабський і африканський світ до переходу в розрахунках на єдину валюту – золотий динар” [6, с. 3].

Анексія Криму, військовий конфлікт на Сході нашої держави – це наслідок цілеспрямованого впливу інформаційної війни, тому питання правового регулювання вказаної проблеми є особливо актуальним. Вказане підтверджує той факт, що Спеціальна європейська група по боротьбі з фальшивими прокремлівськими повідомленнями повідомила про більш ніж 5 тисяч випадків російської дезінформації з 2015 року, з них близько 2 тис стосувалися України [7].

Термін “інформаційна війна” з’явився в середині 1970-х років. Його запропонував вчений-фізик Томас Рон, який не тільки першим зрозумів, але і науково обґрунтував те, що саме інформація є найслабшою ланкою будь-якої армії [8, с.300].

Розвиток Інтернету та особливо всесвітньої павутини прискорило сприйняття глобального суспільства, залежного від інформаційних технологій. У результаті виникли глибокі проблеми міжнародного права та етики, які все частіше привертають увагу політиків громадської політики та міжнародних експертів з безпеки, особливо тих, хто стурбований майбутнім ведення війни. Нова форма ведення війни, “інформаційна війна”, визначається тоді, коли одна нація прагне отримати стратегічні важелі над іншою шляхом підризу, зриву або пошкодження інформаційних систем. Порівняно з іншими формами ведення війни інформаційна війна має декілька відмінних рис.

Сучасні науковці вказують, що інформаційна війна (від англ. Information war) – термін, що має два значення: по-перше, вплив на цивільне населення і / або військовослужбовців іншої держави шляхом поширення певної інформації [9].

Також фахівцями згруповано ознаки в яких на сьогодні проявляється така боротьба:

- монополізація газет, журналів, радіо і телебачення, а також засобів зв'язку спеціалізованими корпораціями;
- пряме підпорядкування засобів інформації та зв'язку олігархічному капіталу;
- відкрите втручання державних органів у сферу ЗМІ, заборона або позазаконне обмеження свободи слова;
- панування порівняно невеликої кількості засобів масової інформації й інформаційних агентств на світовому ринку новин;
- монополізація інформаційного простору країни або регіону;
- поглиблення диспропорцій у забезпеченості засобами інформації та зв'язку між розвиненими державами і країнами, що розвиваються;
- використання друкованою пресою, радіо, телебаченням та інформаційними агентствами розвинених країн інформаційного забезпечення власної внутрішньої та зовнішньої політики на теренах інших країн;
- публікацію низки матеріалів, спрямованих на дискредитування певної політичної сили, заходу, політика; створення негативного іміджу політичної сили, руху, державного діяча, значного заходу в країні – об'єкті інформаційної експансії [10, с.40].

Сучасне глобалізоване суспільство трансформує роль держави, державної влади, системи державної оборони у військовому конфлікті. Держава за правилами міжнародного права володіє суверенітетом, що означає, що держава є остаточним арбітром, упорядкувачем суспільних відносин у межах своїх фізичних географічних кордонів. Держава уповноважена захищати свої кордони. Вона використовує домінуючу силу, щоб змусити дотримання законів і міжнародної політики, взаємодіє з іншими державами. Сьогодні держави втрачають ознаки державності у вигляді географічних кордонів із розмиванням поняття “суверенітет”.

Стаття 51 Статуту ООН визначає, що цей документ “жодним чином не зачіпає невід’ємного права на індивідуальну або колективну самооборону, якщо відбудеться збройний напад на Члена Організації, доти, поки Рада Безпеки не вдасться до заходів, необхідних для підтримки міжнародного миру й безпеки”. Отож принципи міжнародного права вказують чітко про збройний напад на територію, тому немає чіткої привязки до можливості застосування даної норми широко.

В іноземних дослідників у галузі міжнародного права також відсутня єдина думка.

Так, американський науковець В. Юрчек вважає, що збройний напад та інформаційна агресія мають різну природу. Тільки в одному випадку можна довести, що інформаційна атака є засобом війни – тоді коли це призвело до смерті людей. Кінетичне озброєння можна вважати одиницею збройного нападу. Зміна парадигми полягає в тому, що зброя – це пристрої, призначені для вбивства або поранення людей чи пошкодження та знищення майна і традиційно до них не зараховують пристрої електронної війни [11].

Інший представник цієї держави Д. ДіСенсо тлумачить Статут ООН як міжнародний акт широкої ідеї, який містить основні принципи права, котрі слід модифікувати до окремих новітніх обставин. Він вказує, що “Статут ООН передбачає взаємини націй у спільній, багатонаціональній діяльності різних типів, а не лише під час війни. У статті 2 (4) Статуту зазначено, що усі члени Організації Об'єднаних Націй утримуються в своїх міжнародних відносинах від погрози силою або її застосування як проти територіальної недоторканності або політичної незалежності будь-якої держави, так і якимось іншим чином, несумісним із цілями Об'єднаних Націй. Ця концепція залишається такою ж сильною у керуванні ходом міжнародних відносин, а також як внутрішньої, так і закордонної політики. Концепція є фундаментальним початком для будь-якого аналізу питань міжнародного права” [12, с. 87].

Висновок. Інформаційні війни – це особливий виклик для сучасної системи цінностей. Маніпулювання інформацією через психологічний вплив на опонента історично давно виступав засобом ведення війни. Особливістю інформаційної війни є не тільки те, що вплив здійснюється з використанням новітніх засобів, а й те, що це невідконтрольний ресурс, який дуже слабо піддається правовій регламентації, тому активно застосовує неправдиву, перекручену інформацію як засіб маніпуляції свідомістю. Сучасне глобалізоване суспільство трансформує роль держави, державної влади, системи державної оборони у військовому конфлікті. Держава за правилами міжнародного права володіє суверенітетом, що означає, що держава є остаточним арбітром, упорядкувачем суспільних відносин у межах свого географічного кордону. Сьогодні держави втрачають основні ознаки державності у вигляді географічних кордонів та суверенітету.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Парута О. Суб'єкт правової ідентичності : загальнотеоретичні аспекти *Європейські перспективи*. 2013. № 13. С. 12-16.
2. Шумка А. В. Черник П. П. Інформаційно-мережева війна – нова форма міждержавного протистояння початку XXI ст. *Військово-науковий вісник*. 2013. Вип. 19. С. 243-255.
3. Бондар Ю. Інформаційні війни на Стародавньому Сході *Вісник Книжкової палати*. 2012. № 10. С. 38-45.
4. Смольц С. П. Інформаційна війна як чинник формування суспільного буття *Вісник Національного технічного університету України “Київський політехнічний інститут”*. *Філософія. Психологія. Педагогіка*. 2011. № 3. С. 70-74.
5. Требін М. П. Феномен інформаційної війни у світі, що глобалізується *Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. Сер. : Філософія, філософія права, політологія, соціологія*. 2013. № 2. С. 188–198.
6. Сенченко М. Невидимі інформаційні війни нового покоління : теорія мережецентричної війни на практиці *Вісник Книжкової палати*. 2011. № 11. С. 3-6.
7. Захід.net. В ЕС насчитали более 5 тысяч случаев распространения Россией фейков. URL: https://zn.ua/WORLD/v-es-naschitali-bolee-5-tysyach-sluchaev-rasprostraneniya-rossiye-feykov-312722_.html
8. Короход Я. Д. Інформаційно-психологічні війни – зброя XXI *Актуальні проблеми політики*. 2013. Вип. 50. С. 299-307.
9. Манойло А. В. Информационно-психологическая война как средство достижения политических целей URL: <http://www.azerilove.net/articles/85/1/>
10. Саприкін О. Інформаційна експансія, інформаційна війна та інформаційна атака у засобах масової інформації на прикладі Євро-2012 *Вісник Книжкової палати*. 2013. № 1. С. 40-43.
11. Yurcik W. Information Warfare: Legal and Ethical Challenges of the Next Global Battleground URL: https://www.researchgate.net/publication/2831747_Information_Warfare_Legal_and_Ethical_Challenges_of_the_Next_Global_Battleground
12. DiSenso Maj David J. IW Cyberlaw The Legal Issues of Information Warfare *Airpower Journal*. Summer 1999. P. 85-102

REFERENCES

1. Paruta O. *Subiiekt pravovoi identychnosti : zahalnoteoretychni aspekty* [Legal Entity: General Theoretical Aspects] Yevropeyski perspektyvy. [European Perspectives] 2013. № 13. P. 12-16.
2. Shumka A. V. Chernik P. P. *Informatsiino-merezheva viina – nova forma mizhderzhavnoho protyborstva pochatku XXI st.* [Information-network war - a new form of inter-state confrontation of the beginning of the XXI century]. *Viiskovo-naukovyi visnyk*. [Military Scientific Bulletin]. 2013. V. 19. P. 243-255.
3. Bondar Y. *Informatsiini viiny na Starodavnomu Skhodi* [Information Wars in the Ancient East] *Visnyk Knyzhkovoï palaty*. [Bulletin of the Book Chamber]. 2012. № 10. P. 38-45.
4. Smoltz S. P. *Informatsiina viina yak chynnyk formuvannia suspilnoho buttia* [Information warfare as a factor in the formation of social life]. *Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu Ukrainy “Kyivskiy politekhnichnyi instytut”*. *Filosofiiia. Psykholohiia. Pedahohika*. [Bulletin of the National Technical University of Ukraine “Kyiv Polytechnic Institute”. *Philosophy. Psychology. Pedagogy*]. 2011. № 3. P. 70-74.
5. Trebin M. P. *Fenomen informatsiinoi viiny u sviti, shcho hlobalizuietsia* [The phenomenon of information war in the globalizing] *Visnyk Natsionalnoi yurydychnoi akademii Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho. Ser.: Filosofiiia, filosofiiia prava, politolohiia, sotsiolohiia*. [Bulletin of the National Law Academy of Ukraine named after Yaroslav the Wise. Avg: *Philosophy, Philosophy of Law, Political Science, Sociology*]. 2013. № 2. P. 188–198.
6. Senchenko M. *Nevydymi informatsiini viiny novoho pokolinnia : teoriia merezhotsentrychnoi viiny na praktytsi* [Invisible information wars of a new generation: the theory of network-centric war in practice] *Visnyk Knyzhkovoï palaty*. [Bulletin of the Book Chamber]. 2011. № 11. P. 3-6.
7. Zahid.net. *V ES naschitali bolee 5 tysyach sluchaev rasprostraneniya Rossiej fejkov*. [West.No. In the EU, there are more than 5,000 cases of fairies spread by Russia]. URL: https://zn.ua/WORLD/v-es-naschitali-bolee-5-tysyach-sluchaev-rasprostraneniya-rossiye-feykov-312722_.html

8. Korokhod Ya. D. *Informatsiino-psykholohichni viiny – zbroia XXI* [Information-psychological wars - weapons of XXI] Aktualni problemy polityky. [Actual problems of politics]. 2013. V. 50, P. 299-307. 9. Manojlo A. V. *Informacionno-psihologicheskaja vojna kak sredstvo dostizhenija politicheskikh celej* [Information-psychological war as a means of achieving political goals] URL: <http://www.azerilove.net/articles/85/1/> 10. Saprykin O. *Informatsiina ekspansiia, informatsiina viina ta informatsiina ataka u zasobakh masovoi informatsii na prykladi Yevro-2012* [Information expansion, information war and information attack in mass media on the example of Euro 2012] Visnyk Knyzhkovoï palaty. [Bulletin of the Book Chamber]. 2013. № 1. P. 40-43. 11. Yurcik W. *Information Warfare: Legal and Ethical Challenges of the Next Global Battleground* URL: https://www.researchgate.net/publication/2831747_Information_Warfare_Legal_and_Ethical_Challenges_of_the_Next_Global_Battleground 12. DiSenso Maj David J. IW Cyberlaw *The Legal Issues of Information Warfare* *Airpower Journal*. Summer 1999. P. 85-102

Дата надходження: 29.04.2020 р.

Iryna Zharovska

D. Yu., Professor of the Department
of Theory and Philosophy of Law, Institute of Law
and Psychology of the Lviv Polytechnic National University,
Lviv

Nataliya Ortinska

D. Yu., Associate Professor, Department of Political Science
and International Relations Institute for the Humanities and
of Social Sciences of National University
Lviv Polytechnic,
Lviv

THE INFORMATION WAR AS A MODERN GLOBALIZATION PHENOMENON

The article deals with the manifestation of socio-legal nature in such a recent globalization phenomenon as the information war. It has been proven that manipulating information through psychological influence on an opponent has historically been a means of warfare. It is pointed out that the peculiarity of the information war is not only that the influence is exercised through the use of the latest means, but also that it is an uncontrolled resource that is very weakly regulated, and therefore actively uses false, distorted information as a means of manipulation of consciousness. Today's globalized society is transforming the role of the state, state power, and state defense systems in military conflict. The state under the rules of international law has sovereignty, which means that the state is the final arbiter, the organizer of social relations within its geographical boundary. Today, states are losing the main features of statehood in the form of geographical borders and blurring the concept of sovereignty.

Key words: information war, means of warfare, information resources, globalization, sovereignty.